

predmetov?

- Kako uvesti v geografijo nove eksaktnije metode in moderno tehniko?

Razlogi, zaradi katerih smo odlašali z nadaljnjo reformo sedanjega študijskega programa, so bile tudi nekatere temeljne dileme, ki so se pojavljale že skraja in o katerih kaže spregovoriti nekoliko podrobneje. Nič manj pomembni niso bili nekateri "banalni" razlogi: nejasnosti glede obveznosti študentov in učiteljev (ali bo trajal študij 3000 ali 3600 ur, ali bo delovna obveznost učiteljev oziroma asistentov 5 oziroma 7 ali 7 oziroma 11 ur na teden, koliko ur bo odpadlo na pedagoško-psihološke predmete, kaj bo s skupnimi predmeti (STM, predvojaška vzgoja, slovenščina).

Vendar pa so bile pglavitne nekatere temeljne dileme, ki jih doslej nismo mogli dokončno razvozljati.

- Ali uvesti poleg dvopredmetnega študija tudi enopredmetni ("čista geografija")? Število zagovornikov enopredmetnega študija se večja. Poudarjajo, da bi dobili s tem geografe raziskovalce, znanstvenike in zlasti "aplikativce", ki bi se uveljavili v praktičnih nepedagoških poklicih. Študij bi se poglobil in tehnično izpopolnil. Ločitev pedagoške smeri bi omogočila boljšo pedagoško pripravo učiteljev. Med pomisleki moramo navesti predvsem probleme z zaposlovanjem, saj bi morali obe smeri ločiti že ob vpisu. S tem bi nastali za kasnejše diplomirance veliki problemi ob morebitnem menjanju zaposlitve. Tu žal prihaja do izraza in veljave majhnost slovenskega trga. Razen tega nimamo nikakršnih analiz, koliko diplomantov ene smeri bi potrebovali na leto. Problem je tudi, ali bi kadrovske sestav na oddelku zmogel povečano obremenitev, ki jo prinaša takšna delitev, zlasti ker bo prišlo v naslednjih letih do znatnih sprememb.

- Več ali manj smo enotni, da je obremenitev slušateljev z urami prevelika, da bi morali povečati izbirnost predmetov, omogočiti študentom, da več berejo in se sami izobražujejo in manj sedijo v predavalnici, da je potrebno več seminarskega dela itd. Žal ob sedanjih normativih vsega tega ni mogoče uveljaviti. Neizpolnjevanje norm povzroči znižanje dohodka. Razen tega bi zniževanje učne obveznosti moralo biti simetrično in bi moralo zajeti tudi B predmet in skupne predmete. Glede slednjih je na fakulteti v prevladi mnenje, da so odvečni (marksizem, predvojaška) ali pretirano zastavljeni (pedagoško-psihološki predmeti). Sledimo tudi, da bi moral biti enopredmetni študij zahtevnejši od dvopredmetnega pedagoškega, sicer bomo ostali brez učiteljev geografije. Računati moramo, da slušatelji največkrat sledijo najlažjim študijskim kombinacijam in žal šele ob koncu študija ugotavljajo, da imajo

težave z zaposlitvijo ob takšnih povezavah. V tem pogledu smo tudi v zadregi, ali povezave spodbujati ali zavirati. Nekatere med njimi so smiselne (npr. z zgodovino), druge so delno zaživele (z geologijo), tretje pa so problematične, ali pa se niso dale izpeljati (z ekonomijo).

- Prav tako smo si več ali manj enotnega mnenja, da je treba študij vsaj na nepedagoški smeri modernizirati in uvesti matematizacijo in računalništvo. Ob tem se nam zastavlja vprašanje, kje dobiti ustrezne strokovnjake, ki bi obvladali geografijo in matematiko, statistiko, računalništvo itd. Nedodelanost v tem smislu je bil glavni razlog, da sicer sprejeti enopredmetni učni načrt nismo pričeli izvajati in še vedno nismo prišli do njegove bolj popolne oblike. Pri modernizaciji obstaja še ena nevarnost: ti predmeti lahko postanejo sami sebi namen, če jih učitelji ne bodo vključili v ostali pouk geografije. V ta namen bi morali učitelji dopolniti svojo izobrazbo na področju statistike, matematike in računalništva. Problem je tudi, koliko regionalne geografije sveta predpisati tistim, ki študirajo enopredmetno geografijo in se bodo prvenstveno ukvarjali s Slovenijo in Jugoslavijo ali le izjemoma z določenimi tujimi deželami.
- Poslednja misel pa nas opozarja na ključno vprašanje celotne reforme (z njo bi sploh morali začeti naša razmišljanja), kakšen profil geografa si zamišljamo in kakšen profil geografa bomo potrebovali v prihodnosti. Glede tega pa obstaja zelo veliko različnih mnenj. Nekatera so podkrepljena z dokazi, druga so bolj intuitivna. Sodim, da bi tudi ta okrogla miza lahko k tem razmišljanjem veliko doprinesla, če se bo le hotela ukvarjati s to ne ravno hvaležno temo.

MISLI PRED NOVIM SPREMINJANJEM ŠTUDIJSKEGA NAČRTA GEOGRAFIJA NA FF

Ivan Gams

Leta 1985 uvedeni sedanji učni načrt geografije na FF (12) je med drugim opustil dvostopenjski študij (2 + 2 leti), ki je absolventom zdaj ukinjenih pedagoških akademij omogočil nadaljevanje študija. Študijsko "ponudbo" novo vpisanim je obogatil s štirimi tako imenovanimi izbirnimi področji, ki so:

- pedagoška dvopredmetna geografija,
- nepedagoška dvopredmetna geografija,
- pedagoška geografija in geologija,
- nepedagoška enopredmetna geografija.

Na smer pedagoška geografija in geologija se je

doslej vpisalo zelo malo slušateljev. O tej smeri tu ne bo govora. Izbirno področje nepedagoška enopredmetna geografija je bilo oblastveno sicer potrjeno skupno z ostalimi, Oddelek pa zanj ni izdelal podrobnega predmetnika in ni objavil razpisa za vpis. Slušatelji vseh treh dvo-predmetnih "izbirnih področij" so v študijskem letu 1989/90 komaj prispeli v zadnji letnik, pa se že javljajo med učnim kadrom in še bolj med slušatelji kritike. Skupno jim je mnenje, da je preveč predmetov in zato tudi preveč izpitov. Negodovanja je toliko, da bo nujno potrebno začeti spreminjati obstoječi učni načrt. Temu so namenjene naslednje misli.

Pogostejše menjave ali revizije učnega načrta same na sebi niso slabe, če študij izboljšujejo. Izboljšanje pa more zagotoviti le strokovna priprava. Pri povojnih spremembah pa so bile reforme opravljene brez njih. Tudi zdaj ne razpolagamo z analizami izpitnih uspehov naših slušateljev. Ti uspehi seveda tudi zavisiyo od zahtevnosti učiteljev, ki se s časom menjavajo in analiza je tako, kot vsaka druga, le eden od pripomočkov za primerjavo starega in sedanjega učnega načrta. To velja tudi za ocene diplomskih izpitov. Po več kot dvajsetletnem sodelovanju pri njih se ne strinjam z mnenjem, da tam izkazano znanje upada. Po mojem vtisu vedo diplomanti v osemdesetih letih več o teoretski geografiji in geografiji Slovenije, kar v povezavi z diplomsko nalogo ugotavljamo na diplomskih izpiti, kot diplomanti iz sedemdesetih let. Oddelek za geografijo tudi ne vodi evidence o zaposlovanju diplomantov. Razmerje med zaposlenimi v pedagoških poklicih v osnovni in srednji šoli in ostalimi ustanovami t.im. prakse bi lahko bilo boljša osnova za razpravo, ali uvesti enopredmetno nepedagoško geografijo. Pri tem se je potrebno seveda zavedati spremenljivih možnosti za zaposlovanje izven šol. Zadnja desetletja smo bili priče, da so se našim diplomantom nekaj let na široko odprla vrata zdaj v hidrometeorološke službe, v regionalno-planerske zavode, zdaj v turizem, v statistiko, v raziskovalne ustanove, vendar pa so se ta vrata po nekaj letih prav tako hitro zaprla kot prej odprla.

Bolj kot na hitro se preminjajoče razmere, bi se morali pri spreminjanju študijskega načrta ob dejstvu, da bodo tisti, ki bi jeseni 1990 začeli študij po novem, zapustili fakulteto v letu 1995 ali kasneje, nasloniti na dolgotrajnejši razvoj v sodobni geografiji in v družbi. Te dolgotrajnejše razvojne smeri imenujem stalnice.

Ena od prvih stalnic je spoznanje, da je za študij zahtevnejših strok učni uspeh bolj odvisen od osebnostnih kvalitet kot od razlik v visokošolskem učnem načrtu in izobraževanju. Žal smo pri tem vprašanju še vedno podzavestno usmerjeni iz prvih povojnih let, ko je bil dialektični materializem učna snov srednjih in visokih šol. Po

njem je mogoče osnovne človekove sposobnosti bistveno spremeniti z izboljšanjem okolja. Pomen osebnostnih kvalitet so zgodaj v povojnih letih spoznale nekatere naše stroke, ki si z delovanjem med srednješolci prizadevajo pritegniti k vpisu na univerzo najboljše učence. Naši fiziki, matematiki, kemiki in delno biologi razlagajo privlačnost in pomembnost svoje stroke že v zadnjih letnikih srednje šole. Boljšim omogočajo delo v njihovih laboratorijih, prirejajo republiška in državna tekmovanja v znanju in najboljše nagrajujejo. Geografi smo se sicer zgodaj vključili med organizatorje taborov v okviru gibanja Znanost mladini. Po njihovem koncu pa smo prepogosto izgubili stike z najboljšimi in jih nismo načrtno pritegovali k vpisu na univerzo. K večjemu vpisu na študij geografije in s tem k večji selekciji s sprejemnimi izpiti bi prispevali, ako bi med drugim prirejali krajevne in republiške kvize, najboljše nagrajevali z brezplačno udeležbo na geografskih ekskurzijah in podobno.

Pomembnosti osebnostnih kvalitet za študijski uspeh se zaveda vsak kritični učitelj, ki spoznava veliko razliko v znanju, ugotovljenem na izpiti. Pri istih učiteljih, učbenikih in predmetih je razlika večkratna. Pri kvalitetnem geografskem znanju je po mojih izkušnjah ta razpon v mejah 1 : 10. Pri tem mi pomeni kvalitetno geografsko znanje tisto, ki ga slušatelj osvoji do take mere, da lahko samostojno analizira svojo okolico in dogajanja doma in v tujini. Samo tako znanje je zagotovilo, da ne bo zapadlo devetim desetinam v šolah pridobljenega in že v šolah pozabljenega znanja.

Čeprav bi bil ta razpon manjši od 1 : 10, se moramo le zamisliti ob dejstvu, da družba troši za enega slušatelja velika sredstva, geografi pa napravimo, glede na ta sredstva, izredno malo, da bi pridobili k vpisu za visokošolski študij boljše kadre. Z njimi bi dvignili splošno klimo v letnikih, ki sama na sebi vzpodbuja zanimanje za geografijo. Boljši diplomanti bi tudi dvignili ugled naše stroke v šolah in v praksi.

Drugo stalnico pomeni opuščanje pretežno memoarskega osvajanja snovi v prid teoretskemu in didaktičnemu izobraževanju. Ta tendenca je opazna na vseh naprednih univerzah. V primeru geografije je utemeljena z vedno lažjo dostopnostjo zlasti regionalnogeografskih podatkov, ki jih lahko v novešem času dobimo iz učbenikov, kompandijev, iz strokovnih in javnih časopisov in sredstev javnega obveščanja. Čeprav se pretežno memoarski pouk brez iskanja globljih zakonitosti in zvez javlja v vseh panogah (tudi splošne) geografije, je najbolj zakoreninjen v regionalni geografiji. Žal moramo pri diplomskih izpiti vedno na novo ugotavljati nezadostno znanje o medsebojni povezanosti geografskih dejavnikov v regionalne strukture. Za to nekateri tudi niso intelektualno dorasli. In to

po pouku geografije v osnovni, srednji in visoki šoli, kjer so vsaj dvakrat morali poslušati regionalno geografijo vsega sveta. Sedanji učni načrt geografije na FF, ki se drži več kot desetletne delitve ur na enake deleže fizični, družbeni in regionalni geografiji, obsega predavanja iz regionalne geografije vseh kontinentov. To prakso so na številnih naprednih univerzah nadomestili s poukom regionalne geografije vzorčnih dežel. S tem so prispevali k spoznavanju regionalnih struktur obravnavanega ozemlja. Tega znanja velik del literature ne daje dovolj, tudi zato, ker je vedno manj kompleksno izobraženih geografov-piscev učbenikov. Na Zahodu je študij geografije na univerzah navadno od začetka deljen na fizično ali družbeno smer. Del slovenske regionalnogeografske literature sveta, ki ne ustreza načelom kompleksne geografije in ne povezuje naravnogeografskih in družbenogeografskih pojavov v luči medsebojnega vplivanja, ostaja na idejnih izhodiščih prvih poveljnih let. To trditev izražam tu po nesistematičnem pregledu prve poveljne literature v knjižnici Oddelka za geografijo FF. Dokončno podobo bi lahko dala poglobljena študija. Teza je naslednja.

Stalinov dialektični materializem je že pred zadnjo vojno z ločevanjem nepovezanih počasnih naravnih od hitrejših, pretežno z razrednimi gibanji povezanih družbenih procesov ločil geografijo v srednji šoli na fizično in družbeno geografijo in to tudi pri geografiji sveta. Za oba predmeta so izdali posebne učbenike (na primer za fizično geografijo Jugoslavije učbenik Grazianskega, 4.). Ko so v prvih poveljnih letih pri nas zahtevali od univerzitetnih učiteljev zgledovanje po sovjetski praksi, je bil v knjižnici takratnega Geografskega inštituta le Vitverjev srednješolski učbenik Ekonomičeskaja geografija kapitalističeskikh stran. Prvi slovenski učbenik z naslovom Gospodarska in politična geografija sveta navaja v podnaslovu, da je nastal po tej knjigi in po drugih virih (5). Nadaljne izboljšane in razširjene izdaje tega učbenika in sledečih poljudnih knjig tega vira ne omenjajo več. Izboljšane verzije govori v naslovu o kontinentih in o regionalni in ne več o gospodarski in politični geografiji. Ni toliko pomembno, da v njih zavzema poglavje o naravnih razmerah ali, kot se je imenovalo kasneje, o naravnem okolju le okoli ene petine ali ene četrte teksta. Pomembnejši je strah pred iskanjem vplivov naravnih razmer na družbo, strah pred geografskim determinizmom, s katerim so v smislu uzakonjenega dialektičnega materializma ožigosali iskanje vplivov naravnih razmer na družbeni razvoj. Prezrli so, da za geografijo niso osnovni procesi, temveč soodvisnosti, ki jih v družbeni sferi vzpostavlja navadno ekonomika. Proces ali soodvisnosti - to je bilo tudi ozadje spora med tistimi, ki so uvažali "napredno" geografijo v srednješolske programe v sedemdesetih letih, in zagovorniki tradicio-

nalne, funkcijske regionalne geografije (7, 1, 2). Proti preveliki socioekonomski usmerjenosti je nastopil tudi llesič (6). Žal je po učbenikih s neuravnovešeno regionalno geografijo oblikovalo svojo geografsko koncepcijo več generacij, zlasti v šestdesetih letih, ko je pri novonastavljenem učnem kadru imela družbena geografija izrazito prednost (10). Socializacija je podpirala pri nas in v svetu vedno pomembnejša politologija. Narava je postala povsem pasivni oder svetovne zgovovine, oder, ki ga človek lahko po mili volji spreminja. Tak razvoj je zaustavila šele najnovejša doba s potrebo varovanja zdravega okolja, ki je naravno in družbeno obenem.

Tretja stalnica svetovne in naše geografije je vedno večji delež geografskih absolventov, ki najdejo službe v nepedagoških ustanovah. Z mnenjem, da v Sloveniji ni dovolj možnosti za nepedagoške zaposlitve, je del učiteljev na Oddelku preprečil uvedbo enopredmetne nepedagoške geografije leta 1985. Že nekaj let prej, leta 1982, je bilo v Sloveniji zaposlenih nad sto geografov v nepedagoških službah (3). Po podatkih, ki so jih zbrale knjižničarke v Oddelku za geografijo, se je v letih 1982-1989 od skupno 110 diplomirancev v osnovni in srednji šoli zaposlilo 45 geografov, kar je manj od ene polovice. Narejeni seznam nam v primerjavi s stanjem leta 1982 dovoljuje naslednje sklepe:

- Delež izven šol zaposlenih geografov narašča in je že prerasel zaposlovanje v osnovnih in srednjih šolah.
- Še v sedemdesetih letih so med nepedagoškimi službami prevladovala (poleg raziskovalcev v geografskih ustanovah) turistične, statistične in regionalno-planerske (urbanistične). V osemdesetih letih so na vrhu nepedagoških zaposlitev t.i. mladi raziskovalci (35 %). Pri ostalih panogah pa prej dominantne službe niso več v takem ospredju in ostale zaposlitve so bolj heterogene. Nekoliko še izstopata turizem in statistika.
- Zmanjšuje se število diplomantov, ki jih je bilo v letih 1982-84 56 ali 19 na leto, v letih 1985-89 pa 54 ali 11 na leto. Odliv v nepedagoške poklice je bil v zadnjem času izsiljen, ker v osnovnih šolah zadnjih osem let ni bilo dovolj prostih mest. Prva poveljna generacija geografskih učiteljev je odšla že v pokoj, naslednje generacije pa imajo v povprečju šele 10-20 let službovanja. Ob vsem tem bo dala pedagoška fakulteta v Mariboru predvidoma enako število letnih diplomantov geografije kot ljubljanski Oddelek za geografijo.

Iz imenovanih stalnic in trendov najnovejšega razvoja izhajajo naslednji predlogi za spremembo učnega načrta geografije na FF. Nujna je uvedba nepedagoške enopredmetne geografije, ki je zaradi kadrovskih kapacitet možna samo na Oddelku za geografijo FF in še tu, ako se zamrzne dvopredmetna nepedagoška smer. V luči novej-

ših nepedagoških zaposlitev je potrebno pretresti sedanje specializacije študija geografije v zadnjem letniku nepedagoške smeri, povezane z izdelavo diplomske naloge. Obdržati kaže najpomembnejše, večina specializacij pa naj bi potekale po individualnem programu, kjer kaže v večji meri kot zdaj pritegniti predmete in predavatelje iz drugih fakultet, pač glede na potrebo projektirane službe bodočega absolventa. Četrty letnik (morebiti bi kazalo študij podaljšati na devet semestrov) bi naj bil v celoti posvečen specializaciji. Enopredmetni nepedagoški študij naj bi obsegal v prvem letniku predvsem tako imenovane pomožne predmete, med njimi v večjem obsegu (kot zdaj predvideno) računalništvo in (pretežno tematsko) kartografijo. V drugem in delno tretjem letniku bi načrt obsegal splošne geografske predmete, pri čemer bi mogli povrniti vsaj glavnim nekdanje število ur za predavanja in povečati vaje ter seminar. V tretjem letniku bi bilo težje študija v teoretski geografiji, ki bi ji namenili več časa, in geografiji Slovenije, Jugoslavije in Evrope. Regionalna geografija ostalega sveta bi potekala predvsem v obliki vzorčnih dežel. Med specializacijo bi slušatelji opravili tudi del razširjene metodologije raziskovanja v okviru izbranih geografskih strok. Za odločitev, koliko na novo vpisanih bi dopustili k študiju dvopredmetne pedagoške usmeritve, je potrebno napraviti pregled dolžine službovanja geografskih učiteljev po šolah. To bi omogočilo grobo oceno bodočih potreb po novih učiteljih. Preostalo od zdaj dovoljene kvote novincev bi lahko predstavljali slušatelji enopredmetne nepedagoške geografije.

Proti nepedagoški enopredmetni geografiji so nekateri z uspehom navajali zadržke s trditvijo, da bi se pri vpisu preveč slušateljev odločalo za to smer in da bi se diplomanti te smeri kasneje brez potrebne pedagoške vzgoje odločali za šolo, nadalje, da dvopredmetnost oplaja stroko in podobno. Vse take zadržke so na Filozofski fakulteti s potrebnimi ukrepi znali odpraviti številni oddelki. Po letu 1985 je uvedena, kot priča Seznam predavanj na FF za študijsko leto 1988-1989, enopredmetna nepedagoška smer pri študiju filozofije, psihologije, pedagogike, zgodovine, arheologije, umetnostne zgodovine, etnologije, v študijskih skupinah slovanski jeziki s književnostjo, primerjalno slovansko jezikoslovje, primerjalno jezikoslovje in orientalistika, primerjalna književnost in literarni program, bibliotekarstvo. Nekatere od teh skupin poznajo enopredmetno nepedagoško in dvopredmetno pedagoško študijsko smer, druge (angleški jezik s književnostjo, nemški jezik) imajo v prvih dveh letih skupen program, nato pa diferenciacijo. Nepedagoških študijskih programov nimajo predvsem manjše študijske skupine, zlasti tuji jeziki (romanski, italijanski, španski, grški, klasična filologija in muzikologija). Nepedagoške smeri nima

sociologija, ker je ta zastopana na FSPN. Geografov je v nepedagoških poklicih več kot zgodovinarjev, pa obsega njihov študij na FF tako pedagoško kot tudi nepedagoško enopredmetno smer.

1. Gams, I. 1974: O konceptu geografije za 2. in 3. razred gimnazije. *GO*, XXI, št. 2-3. Ljubljana.
2. Gams, I. 1977: Regionalna geografija - vrh ali anahronizem metodične geografije. *GO*, XXIV, št. 1-2. Ljubljana.
3. Gams, I. 1983: Stanje in perspektive slovenske raziskovalne geografije. *Geografski vestnik* XL. Ljubljana.
4. Grazianskij, A. N., 1955: *Priroda Jugoslavii*. Gosudarst. izdat. Moskva.
5. Ilešič, S. 1947: *Gospodarska in politična geografija sveta*. Ljubljana.
6. Ilešič, S. 1977: Na rob razpravljanja o marksističnem izobraževanju pri pouku geografije in o novem učnem načrtu geografije za gimnazije. *GO* XXI, št. 4. Ljubljana.
7. Medved, J. 1973: O novi orientaciji geografije kot učnega predmeta. *GO* XX, št. 1-2. Ljubljana.
8. Medved, J. 1974: O marksističnem izobraževanju pri pouku geografije. *GO* XXI, št. 2-3. Ljubljana.
9. Medved, J. 1976: Načelo celostnosti ali kompleksnosti pri pouku geografije. *GO*, XXIII, 3-4. Ljubljana.
10. Radinja, D. 1989: Sedemdeset let fizične geografije na ljubljanski univerzi. *Geografija in aktualna vprašanja prostorskega razvoja*. Dela št. 5 Oddelka za geografijo FF. Ljubljana.
11. Vitver, I. B. 1946: *Ekonomičeskaja geografija kapitalističeskikh stran*. Moskva.
12. *Vzgojno-izobraževalni program za študij geografije*. FF. Ljubljana, 1985.

15. ZBOROVANJE SLOVENSКИH GEOGRAFOV

Milan Orožen Adamič

Zborovanje je potekalo v Portorožu od 24. do 27. oktobra 1990 in to po naslednjem programu:

- sredo: prihod udeležencev v Portorož in namestitve v hotelih, predkongresna srečanja in priprave, postavljanje razstave, razširjen sestanek Znanstvene sekcije ZGDS o organizaciji znanstvenoraziskovalnega dela;
- četrtek: prihod preostalih udeležencev, prijavljanje udeležencev v sprejemni pisarni v Avditoriju, otvoritev zborovanja in pozdravni nagovori, uvodni referati,